

НОВОАКТАНЬШБАШСКАЯ СЕЛЬСКАЯ БИБЛИОТЕКА

«Наши односельчане на фронтах
Великой Отечественной Войны»

ЖЕНЩИНА НА ВОЙНЕ

1941 - 1945

1418 дней длилась Великая Отечественная война

Фашисты разрушили и сожгли свыше 70 тыс. городов, поселков и деревень нашей Родины. Разрушили 84 тыс. школ, 334 высших учебных заведения.

ЖЕНЩИНА И ВОЙНА

эти два слова трудно даже поставить рядом, ведь война всегда несет с собой смерть, а женщина призвана давать жизнь. И, тем не менее, когда пришло время защищать Родину от фашистов, многие женщины взяли на руки оружие.

С Краснокамского района на фронт ушли 9 женщин.

Одна из них

Маннапова Салима Аюповна

из села Новый Актанышбаш

Женщина и Война
Как же война страшна!
А она так хрупка
И тянет ремень вещмешка.
Женщина и Война
Трудно представить себе!
Как танками по цветку
Прошлась война по судьбе.
Женщина и Война
Победа сегодня цвела
И было всем не до сна:
Ведь Женщина и Весна.

Из села Новый Актанышбаш на фронт
ушли 272 человека, из них 140 не вернулись.

**22 мая 1942 года
наших девушек из
Краснокамского района
отправляют в
г. Свердловск
на курсы связистов**

**После курсов
Маннапову Салиму и двух
её подруг отправляют на
Ленинградский фронт.
Так они и стали солдатами.**

Салима Аюповна с подружкой 1944год

**«Жили мы в землянке. Постоянно бомбили фашисты.
- вспоминала Маннапова Салима.**

**– Мы, две девушки, работали день и ночь. Спать некогда.
Мы должны постоянно передавать нашим важные информации.
Всегда с собой таскаем 16-килограммовые катушки».**

С боями освободили территорию Белоруссии, Польши.
Салима Аюповна в любых сложных ситуациях справлялась с нелёгкой боевой задачей, поставленной перед ней. Она дошла до Германии. Долгожданный день Победы встретили в 15 километрах от Берлина.

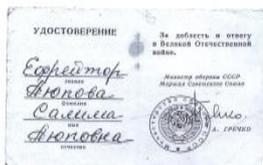

Награды Маннаповой Салимы Аюповны

«За освобождение Берлина»,

«За освобождение Варшавы»,

«За оборону Ленинграда».

- Салима Аюповна в гостях в школе

онен намусында,

Чыдамлыкка имтихан үтөп

Бөөк Ватан сугышында ир-атлар белән бергә хатын-кызлар да катнаша. Алар шулай ук авырлыклар кичерә, дошман белән дә күзгә-күз очраша, Ватан өчен гомерләрен бира. Ил өстенә килгән афәтнең чиксез булуын аңлаган яшь кенә кызлар, фронтка үз телгә белән жиберүләрен сорап, гаризалар яза һәм ут эченә керә. Яңа Актанышбаш авылында яшәүче Сәлимә Маннапова да шулай карар итә: 1942нче елның ямьле май көннәрендә үзе кебек үк яшь кызлар белән фронтка китә. Башта аларны Свердловск шәһәренә элемтәчеләр мөктәбене, аннары хәрби хәрәкәтләр үзәгенә жибереләр. Алар сугыш барышында төпкөнчә нинди вакытына, һава торышының нинди булуына карамастан һәрвакыт постта тора, чөнки элемтә өзәлү белән мөһим магълуматларның юкка чыгуы ихтимал була. Ө кызу сугышлар барышында мондый халне күз алдына китерүе дә авыр. Сәлимә өч ел давамнда авыр көтүкләрен жикләсәндә күтәрәп элемтә чыбыгы суза. Әмма күңел түрәндөгә илебезнең озакланмай жиңел чыгуына ышанычлары сугыш миһнәтләрен күтәрергә ярдәм итә. «Сугыш авырлыкларын санап бетереллек түгел, - дип сөйлә Сәлимә апа, - ул кешеләрне чыдамлыкка сынады. Әмма иң авыры ачык» хокем сөргән Ленинград фронтында булды. Баләкәй генә имкән кысаган дүрткә бөлләрә туры килә иде, әмма шулай булга карамастан, без исән калдык һәм жиңдек!

Сәлимә апа Маннапова оныгы белән.

Улем белән күзгә-күз очрашырга, хезмәтшәһәрләбезнең, дус кызларыбызның һәлак булуын күрергә, яралыларга ярдәм итаргә дә туры килде безгә». Сәлимә Маннапова да снаряд ярчыгы тиеп яралана. Туган якларына кайткач, Сәлимә Маннапова кияүгә чыга. Тормыш иптәше Мөхәррәм белән жиде бала тәрбияләп үстерә, хәзер исә ул оныкларына һәм оныкларына куаныч итә. Узган ел үзәңгә 85 яшьлек юбилеен билгеләгән Бөөк Ватан сугышы ветераны Сәлимә апа Ман-

напова бүгенгә көн, яшь булан тормышы белән кызыксынып яши. - Сугыш күптән тамамланса да, ул көн дә төшкә керә, - ди Сәлимә апа. - Телевизор карасан, бүген дә дәнйәдә тыныч түгеллеген аңлайсың: тегендамонда я хәрби низаглар, я гадәттән тыш хәлләр, я эпидемиялар булып кына тора. Боларны күрәп, без, сугыш давылын үткәннәр, балаларыбыз, оныкларыбыз өчен борчылыш. Аларның тик тыныч тормышта гына яшәвен бик телбиз!»
**Г.ГАРИПОВА.
А.Мадешина фотосы.**

Сүзә

ЭЛЕМТӘЧЕ ФРОНТОВИЧКА

Районда сугышта катнашкан ике генә хатын-кыз исән

Хатын-кыз һәм сугыш - бу ике сүзгә янәшә кую да авыр, чөнки сугыш үзе белән улем алып килә, ә хатын-кыз тормыш булак итаргә төгәлленгән. Шулай булга карамастан, Ватанны фашистлардан сакларга кирәк булга, хатын-кызларның күбесе кулларына корал ала. Кызганычка каршы, сугышка киткән 8 мең краснокамалы арасынан ничәсе хатын-кыз булуы һәм аларның ничәсе исән кайта алуы билгесез. Бөөк Жинүең 60 еллык юбилеен байрам иткәндә районда сугышта катнашкан 11 хатын-кыз исәпләүе хәтердә. Бүген аларның икесе генә исән. Болар элемтәчеләр: Яңа Актанышбаш авылынан Сәлимә Әюп кызы Маннапова һәм Енактай авылынан Валентина Ивановна Мадиева.

Сәлимә Әюп кызы Маннапованың район газитенә турыдан-туры кагылышы бар - ул үткән гасырның 30нчы еллар азыгында һәм 40нчы еллар башында типографиядә хәрәф чыкчы булып эшлагән. Нәкъ аның житез куллары өч ел давамнда «Кызыл Кама»-«Коммунизмга» татар газите өчен хәрәфләр жыйган. Фронтка да ул типографиядан киткән. Ветеран үзәңгә биографиясе турында мәнә ниләр сөйләде:

- 1941 елның азыгында сугышка жиберүләрен сорап гариза яздым һәм, жиберүләрен көтәп, эшенән чыктым. Кыш жигтә, әмма мине һанан сугышка алмыйлар. Газит мөхәррире Сафи Халилов мине кабат эшкә чакырды. Ул чакларда редакция һәм типография хезмәткәрләрен колхозларга уполномоченныйлар итеп беркеткәнлектән, мине дә Такталык авылына жиберделәр. Чакыру кагаз да мине шунда тапты: икәнчә көнне иртүк айбөслөр белән хәрби комиссариатка килергә тиеш идем. Мин бу турыда колхоз районына айттем, һәм ул ат бирергә багыда итте. Кич яшьлар мине озату киләсе оштырды.

Никола-Березовкәдән берьюлы 9 кызны сугышка алдылар һәм Свердловскка элемтәчегә укырга жиберделәр. Уку урынына без үзәбез барып жигтәк. Килү белән безне строй белән мунчага алып киттеләр, аннары киём-салым бирделәр. Без шулай солдатка әйләндөк.

Блиндажларда яшәдек. Дәрәсләрдә күбрәк физик әзерлеккә басым ясалды. Электән йөгерү һәм чангы буюнча арешларда катнашканга күрә, мине бу занятиеләр жинел бергәде. Өч ай укыганнан соң безне фронтка жиберделәр. Ул чакта куракны да, елауны да белмедем. Янвалы станциясәң үткән чакта гына йөргәгән кысылып куйды.

Мин Ленинград фронтына элөктәм. Безне авиация хезмәткәрләре батальонына өчәрләп бүлделәр. Без авиация полкын элемта белән тазмин итарга тиеш идек. Безнең часть тау итагендә урнашкан, ныклап яшеренгән иде, шуна күрә аны гана алды

бөтенләй бомбага тотмадылар дикрәк. Коммутор зур булмаган землянкада урнашкан, без анда чиратлап кызу тордык, нигездә төкәл шылтыраталар иде, көңдәз эш азрак булды. Тартып бик каты иде: аз гына хәвал бирми торсаң, командир шунда ук гауптвахта белән курыкта иде. Шулу ук вакытта занятиеләр дә барды. Бирездә без винтовкадан атарга өйрәндөк. Башта мин начар ата идем, тора-бара өйрәндөм, хатта очколар да жый иден.

Сталинградны азат иткәннән соң күңел күтәрелде. Шулу вакытта безгә каравыл хезмәте сыйфатында үзәккә килде. Минем алар белән кызыклы хал юлөп чыкты. Алар русча бик начар беләләр иде, һәм бер заман командир мине: «Аралашып кара әле, балки, бер-берегезне аңларсыз», - диде. Ләкин үзәккә минем телне дә аңламады. Әмма минем нинди телдә сөйләшүенне аңлад: «Син нугаймы?» - дип сорардылар. Мин аларның минем милләтемне шулай атауларын беләмедем, сүз Нугай авылы турында барары, дип уйлал: «Юк, Нугайдан түгел, Актанышбаштан» - дип хәвал кайтардым.

Бер елга якын Ленинград янәдә булганнан соң, безне Орел-Курск юкәләсәнә күчәрделәр. Аннары Беренче Белоруссия фронты составында безне Белоруссияга жиберделәр. Бирездә Хатынь авылы минем бик нык исәндә калды, аның халкын фашистлар теләкәй яндырган. Без да һәлак булганнар каберенә чәкәтәр салдык. Аннары Польшада, Германиядә булдык. Бу иләр мине андагы халкының бай яшәве белән исә калды. Шулу чакта безне да азык-тәлек белән яакырак тазмин итә башладылар, ә Ленинградта без әч булдык дияргә дә мөмкин: тәүлегенә дүрт кешегә бер буханка ипи бирелә иде.

Германиядә безнең өч авиакөпчлык зур аэродром бар иде. Без, элемтәчеләр, үзәбез коммуторда утыргач, сугышның тамаклануы турында беренче булып ишеттек. Ничек шалтангыны белсәңез! Егетлар кайдаңдыр гарәмү тапкан, барысы да жырлы, бии, күңел ача.

Минем һәм тагын бер кызны беренче-Будый кайтарып жиберделәр. Бар жирдә дә халык: буерулар ат, икәнчеләр сьер жигеп кайта, вагон түбаларә тулы кешә.

Мин туган ягыма исән-суау кайтып, жигтем (эниемнең кысга салган догасы ярдәм иткәндәр, балкы?). Сугыштан соң тагын өч ел Никола-Березовкәдә яшәдем һәм шиләдем, аннары юкәүгә чыктым, һәм без Яңа Актанышбашта төпләндөк. 30 ел давамнда авыл кибетендә сатучы булып эшләдем. Тырышып эшләдем, шуна күрә хәрмат ялаудым һәм бүләкләрә да байтка. Тормыш иптәшәм Мөхәррәм (ул да фронтвиç) белән жиде бала тәрбияләп үстердек. Хәзер оныкларыбыз һәм оныкларыбызга карап шалтынлы туя алмыйбыз. Балалар үзләренә чакырыса да, иске булса да, үземнең, ирем белән төзегән йортымда яшәвендә дәмәм итәм. Хәзер күп нәрсәләр оныгылып бара, әмма шуны айтәсэн килә: сугыш күрергә язмасын.

Путь длиною почти что в век

Салима Маннапова отметила 90-летний юбилей

✎ Фирюза НИГМАТУЛЛИНА

Простая женщина с сильным характером, доброй и чуткой душой. Это Салима Аюповна Маннапова. Даже не подумаешь, что ей на днях исполнилось 90 лет! Можно только восхищаться людьми старой закалки: им 80, а они радуются жизни, 90 - всё такие же жизнелюбивые. И даже когда им плохо, они не поддают вида, а в недомогании винят перемену погоды...

Родилась Салима Маннапова в с.Новый Актанышбаш в крестьянской семье. Была последним ребёнком у своих родителей. Самое яркое воспоминание из детства - как старшие братья ее, младшенькую, единственную девочку в семье оберегали, всегда защищали.

Окончив семь классов, Салима устроилась на работу в типографию. Жила и работала в Николо-Березовке. В то время наша газета выходила под названием «Кызыл Кама». Салима одна набирала вручную татарскую газету и всё успевала, в то время как русскую набирали трое. Всё шло нормально, но беда уже стояла за воротами...

- Помню, как летним вечером, мы босоногие ходили по реке Пензе, и вдруг громко по радио объявили страшную весть: началась война, - через себя пропуская и переживая те моменты, не сумев сдерживать слез, рассказывает сегодня Салима-эби.

С началом Великой Отечественной войны начались новые испытания. Ей, комсомолке-активистке, тоже хотелось на фронт. Отучившись в Свердловске три месяца на курсах телефонисток, Салима направляется на фронт. Целых три года - на войне. Однажды она была ранена осколком взорвавшейся мины. Пролежав в госпитале, дальше вступила на линию фронта.

Салима Аюповна была совсем молодой (всего лишь 20 лет!), когда встала в ряды защитников Родины. И, хотя она не воевала на передовой, для победы женщина сделала не меньше других солдат: вместе с другими обеспечивала связь в авиационном полку. Ленинградский фронт, Курская дуга, первый Белорусский фронт... День Победы она встречает недалеко от Берлина.

И сегодня Салима-эби нередко мысленно возвращается к тем временам, когда после войны они с мужем Мухаррамом налаживали совместный быт, были счастливы. Супруг Мухаррам работал в колхозе, а Салима - продавцом в магазине в своей родной деревне Новый Актанышбаш. Более 40 лет она обслужи-

↑ Салима Маннапова встречает юбилей в окружении заботливых детей.

вала своих односельчан.

В хлопотах и заботах проходила жизнь. Салима не сидела на месте: работала, воспитывала детей. Хозяйство было большое, хлеба хватало. У них родилось семеро детей.

- Наша мама, - говорит старшая дочь нашей героини Светлана, - свою жизнь посвятила труду. И сейчас не сидит без дела. Мы понимаем, что для неё жизнь - это внуки, правнуки, которых она очень любит. Просто не может по-другому, не научилась жить для себя.

- Она - добрейшей души человек, чуткий, внимательный. Помогает, чем может, не только родным, но и всем, кому нужна её помощь. Жизнь у неё была трудной, так и у большинства людей её поколения...

...и на что, будь то болезни, душевные раны, она удивляет силой своего духа. По жизни она оптимист, это помогает преодолевать жизненные перипетии, - добавляет другая дочь Рамзиya.

Дожив до 90 лет, Салима Аюповна дождалась двенадцати внуков и пятнадцати правнуков. Разве не это счастье?

Уже много лет эта женщина находится на заслуженном отдыхе. Её труд увенчан юбилейными медалями, многочисленными почетными грамотами и благодарственными письмами, есть у неё и звание ветерана труда.

- Кажется, совсем недавно были молодыми, отчаянными, окрыленными. А годы пролетели так быстро, - говорит сегодня Салима-эби.

Салима Аюповна живёт в городе: в прошлом году государство выделило ей сертификат на жилье. К сожалению, нет уже в живых

любимого мужа, зато есть внуки и правнуки, которые часто навещают. Умудрённой опытом женщине хочется донести до нынешних поколений очень важную мысль: человек сам строит свою жизнь и обязан относиться к себе требовательно, с уважением, при любых обстоятельствах оставаться достойным человеком. Жить трудом, по чести и совести. Только тогда будешь нужен другим. Наша героиня очень обеспокоена тем, что некоторые сегодня получают небольшую пенсию, молодые даже с двумя дипломами не могут устроиться на работу по своей специальности.

- Сегодня вроде бы всё есть: магазины ломятся от продуктов, живем в хороших условиях. Если бы и зарплату получали хорошую, и с легкостью устраивались на работу, жизнь для всех была бы в удовольствие, - говорит она.

- Так хочется, чтобы в доме мамы всегда горел свет, чтобы также приятно звучал её голос, также по-доброму светились глаза, а с лица не сходила улыбка, - высказывает свои пожелания ее дочь Ляйля. - Мама - наша гордость, человек, который всегда поможет и поддержит.

У нынешнего поколения есть достойные примеры для подражания - это дедушки и бабушки, отцы и матери, надо лишь уметь слышать их и учиться у них. Это такие люди, как Салима Маннапова, которая честно выполняла свой долг, не считая это героизмом, трудилась во благо страны, вопреки трудностям, где-то даже в ущерб собственному здоровью и своей семье.

01/04/2008

Маннапова Салима Аюповна дожила до 91 года

МЫ ПОМНИМ!

МЫ ГОРДИМСЯ!